

maraton

Co skrývá Jeruzalém

Pohřbená historie
nejvíce znesvářeného
města světa

Andrew Lawler

m

Co skrývá Jeruzalém

Andrew Lawler

Co skrývá Jeruzalém

Pohřbená historie
nejvíce znesvářeného
města světa

přeložil Martin Pokorný

Praha 2023
maraton

Andrew Lawler

Under Jerusalem

The Buried History of the World's Most Contested City

Copyright © 2021 by Andrew Lawler

This edition published by arrangement with Doubleday, an imprint
of The Knopf Doubleday Group, a division of Penguin Random House LLC.

Czech edition © Maraton, 2023

Translation © Martin Pokorný, 2023

ISBN 978-80-88411-22-2

JoAnn Clayton-Townsendová
1935-2020

*Duše má v boji neustane,
meč budu třímat v dlani,
dokud nezbudujem Jeruzalém
na svěží anglické stráni.*

– William Blake

*Kdo kdy spatřil obnažený Jeruzalém?
Ani archeologové ne;
Jeruzalém se nikdy zcela nesvlékne,
neb přes chatrná obydlí stále staví nová.*

– Jehuda Amichaj

Snad z matně nasvíceného kamene se války zažítají?

– Mahmúd Darwíš

OBSAH

Chronologický přehled / 13

Slovo úvodem / 19

Předmluva / 23

I. ČÁST

1. Chvilkové poblouznění / 35
2. Úkol pro blázna / 51
3. Zednářská mise / 67
4. Kořeny našich obtíží / 83
5. Věrný hlídač / 97
6. Velká, mocná síla / 113
7. Útěk se Šalomounovými poklady / 127
8. Nebezpečná fantazie / 141

II. ČÁST

9. Exaltace zdí / 159
10. Nádhera metropole / 173
11. Rabínův MacGuffin / 189
12. Člověk s velkou představivostí / 203
13. Svobodný národ ve vlastní zemi / 219
14. Sklepní křižácké tažení / 233
15. Podloží naší existence / 245
16. Mileniální šílenství / 261
17. Trosky v mysli / 277

III. ČÁST

18. Ve sporu s míněním skutečnost vždy vítězí / 293

19. Rebelantské vykopávky / 305

20. Rezistence existencí / 319

21. Zde zůstaneme / 335

22. Návrat královny / 347

Epilog / 357

Poděkování / 367

Poznámky / 369

Bibliografie / 403

Rejstřík / 414

Chronologický přehled

- asi 3000 př. n. l. U vyvěrajícího pramene vznikají první jeruzalémská obydlí a skalní hroby.
- asi 1700 př. n. l. Kolem pramene je zbudováno masivní kamenné opevnění, nádrže a kanály.
- asi 950 př. n. l. Jebúsejce v Jeruzalémě porazí Izraelité a město se stává hlavním městem Judeje.
- 586 př. n. l. Po období blahobytu je Jeruzalém včetně Chrámu přisuzovaneho Šalomounovi vyplněn babylónským vojskem.
- 516 př. n. l. Pod perskou nadvládou je Chrám zbudován znovu, avšak obnova Jeruzaléma postupuje pomalu.
- 332 př. n. l. Město obsazené vojskem Alexandra Velikého se ocitá pod helénistickou nadvládou.
- 141 př. n. l. Judejci vyhánějí vojenskou posádku seleukovské říše a začíná místní vláda Hasmonejců.
- 63 př. n. l. Město dobývá římský vojevůdce Pompeius, čímž zahajuje římskou nadvládu.
- 37 př. n. l. Herodes Veliký s pomocí Říma vyhání parthské útočníky a zajišťuje si trůn.
- 20 př. n. l. Herodes zahajuje velkolepou renovaci chrámového komplexu.
- asi 34 n. l. Za vlády římského guvernéra Piláta Pontského je ukřižován Ježíš.
- 66 n. l. Nepokoje v Judeji podnítl protiřímskou vzpouru a Jeruzalém upadá do občanské války.
- 70 n. l. Římské vojsko dobývá a pustoší Jeruzalém.
- 130 n. l. Římský císař Hadrián rekonstruuje Jeruzalém a stanovuje pro něj nový název Aelia Capitolina.
- 335 n. l. Dochází k vysvěcení chrámu Božího hrobu, zbudovaného na příkaz římského císaře Konstantina Velikého.
- 637 n. l. Po krátké perské okupaci je město (nyní zvané Aelia) dobyt muslimskými vojsky.
- 691 n. l. Za vlády Umajjovců je na rozbořené městské akropoli zbudován Skalní dóm; záhy poté je dokončena nedaleká mešita al-Aksá.

- 1099 n. l. Na naléhání papeže Urbana II. evropští křižáci dobudou Jeruzalém.
- 1187 n. l. Zakladatel ajjúbovské dynastie Saladin křižáky porazí a město, nyní nazývané al-Kuds, navrátí pod muslimskou nadvládu.
- 1260 n. l. Po mongolských nájezdech se vlády ve městě ujímají egyptští mamlúkové.
- 1516 n. l. Turecky mluvící Osmané začleňují Jeruzalém do rozpínajícího se impéria s centrem v Istanbulu.
- 1530–1540 n. l. Sulejman I. Nádherný nechává znovu zbudovat městské hradby a u západní hradby akropole vytváří nádvoří.
- 1831 n. l. Jeruzalém je dobyt egyptskými vojsky Muhammada Alího Paši; návštěvníci z Evropy jsou vítáni.
- 1838 n. l. Británie jmenuje v Jeruzalémě prvního zahraničního konzula; do města přijíždí Edward Robinson a zahajuje první pokus o biblický průzkum.
- 1840 n. l. Jeruzalém je dobyt Osmany; ti povolují otevření dalších konzulátů.
- 1863 n. l. Louis Félicien Joseph Caignart de Saulcy řídí ve městě první archeologické vykopávky, čímž vyvolá pobouření Židů.
- 1865 n. l. V Londýně vzniká Fond pro průzkum Palestiny; Charles Wilson dokončuje zeměměřičský průzkum města.
- 1867 n. l. Charles Warren zahajuje podzemní vykopávky; se skupinou amerických turistů město navštíví Mark Twain.
- 1883 n. l. S podporou Ruska provádí Conrad Schick vykopávky v Božím hrobě, aby potvrdil pravost místa.
- 1897 n. l. Vykopávky, jež řídí Frederick J. Bliss, odhalují Město Davidovo.
- 1911 n. l. Snaha Montagu Brownlow Parkera najít pod Skalním dómem archu úmluvy vyvolává nepokoje.
- 1913 n. l. V předvečer první světové války hledá Raymond Weill archu úmluvy a Davidův hrob.
- 1917 n. l. Britské oddíly pod velením generála Edmunda Allenbyho vyhnají z Jeruzaléma Osmany.
- 1929 n. l. Napětí u Zdi nářků / Al-Burákovy zdi vyvolává židovsko-arabské nepokoje.
- 1935 n. l. V období sílcí židovské imigrace propuká arabská vzpoura proti britské nadvládě v Palestině.

- 1948 n. l. Britové se stahují ze země, vzniká Stát Izrael a mezi Araby a novým státem propuká válka; během bojů je poškozena Židovská čtvrť.
- 1949 n. l. Poškozené město je rozděleno mezi Jordánsko a Izrael, který vyhlásí Západní Jeruzalém za své hlavní město.
- 1967 n. l. Během šestidenní války Izrael dobývá Východní Jeruzalém a následně srovná Maghrebskou čtvrť se zemí.
- 1968 n. l. U Chrámové hory, v Židovské čtvrti a tajně i u Západní zdi začínají izraelské vykopávky.
- 1981 n. l. Vykopávky vedené Jigalem Šilochem podnítí židovské nepokoje; rabi Jehuda Getz hledá archu úmluvy pod Chrámovou horou.
- 1987 n. l. Propuká první palestinská intifáda; tunel u Západní zdi je skoro hotov.
- 1993 n. l. Po nástupu prezidenta Billa Clintona do funkce se v Oslu rozbíhají izraelsko-palestinské mírové rozhovory.
- 1996 n. l. Zpřístupnění tunelu u Západní zdi vyvolá násilnosti a dojde ke ztrátám na životech; Ronny Reich s Elim Šukronem zahajují vykopávky Silvanu / Města Davidova.
- 1999 n. l. Palestinské vykopávky pod Chrámovou horou / Vznešenou svatyní způsobí pobouření Židů.
- 2001 n. l. Izraelsko-palestinské mírové rozhovory končí fiaskem; začíná druhá intifáda.
- 2005 n. l. Vykopávky Ejlat Mazarové mají odkrýt palác krále Davida; Reich a Šukron zahajují nový výkop pod Silvanem / Městem Davidovým.
- 2013 n. l. Joe Uziel obnovuje výkop tunelu pod Silvanem / Městem Davidovým.
- 2018 n. l. Americké velvyslanectví se stěhuje z Tel Avivu do Jeruzaléma.
- 2019 n. l. Nadace Město Davidovo zpřístupňuje tunel „Poutní cesty“; Francie čelí žalobě kvůli Hrobce králů.
- 2021 n. l. Jeruzalém je zmítán střety mezi izraelskými silami a Palestinci.

Slovo úvodem

„Psát o Jeruzalémě bylo vyčerpávající – vždyť na každém slově záleží,“ povzdychl si historik Simon Sebag Montefiore. Součástí tohoto náročného úkolu je i otázka, jaká slova volit. Na jedné jediné zastávce městské hromadné dopravy hlásič oznamuje, že cestující dorazil k hebrejské Šekemské bráně, arabské bráně Sloupu a anglické Damašské bráně. Volba pojmenování vypovídá stejně silně o místě i mluvčím.

Přidělování jmen, popsané v biblické knize Genesis, je samozřejmě vrcholem moci. Většina zde zvolených pojmenování se až na několik výjimek drží obvyklého západního úzu. Když o jeruzalémské akropoli mluvím ze židovského hlediska, užívám překlad Chrámová hora, a když z hlediska muslimů, nazývám ji Vznešenou svatyní; v přímých citátech se ovšem mohou objevit arabské názvy Haram aš-Šaríf či al-Aksá. Hrob, který tradice přisuzuje Ježíšovi, se podle východních křesťanů nachází v kostele Vzkříšení, avšak já užívám název Boží hrob. Také transkripce arabských a hebrejských vlastních jmen uvádím v nejtypičtější moderní podobě: korán (ne Qurán), Benjamin (ne Binjamin).

Ve městě vypjaté politické ostrážitosti je nutné pečlivě dbát i na velká písmena. Západní zeď uvádím s velkým písmenem v židovském kontextu po roce 1967, jinak s malým. Řídím se též mezinárodní konvencí a píšu s velkým písmenem Východní Jeruzalém jakožto jméno sektoru okupovaného dříve Jordánskem a dnes Izraelem, přestože Izrael již hranici z roku 1948 mezi východním a západním sektorem neuznává.

Termíny „bible“ a „biblický“ mohou podle kontextu označovat hebrejský i křesťanský text (a oba se samozřejmě vyskytují v mnoha různých verzích).

Tato kniha sleduje příběhy archeologů činných v Jeruzalémě a většinu postav proto tvoří křesťané a Židé. V tom se (jak alespoň doufám) neodrážejí žádné osobní předsudky, nýbrž strohý fakt, že palestinští Arabové – z důvodů, které si objasníme – v porovnání s Evropany, Američany a židovskými Izraelci prováděli za posledních sto padesát let vykopávky jen vzácně. To nijak nesnižuje úlohu Arabů – a v menší míře Židů – při manuálních výkopech a též při protestech proti vykopávkám považovaným za neuctivé, šovinistické či přímo svatokrádežné.

Konečně pak existuje mnoho jmen i pro samo město a v každém se odráží

jiná doba či kultura. Z pohledu starověkých Kanaánců a Egyptanů se jednalo o Uršalim, čímž se možná mínilo město Šalemovo, kanaánského boha soumraku. Z pohledu starověkých Judejců se jednalo o Jerušalajem, Jerušalajim, Jebús či Město Davidovo; židovská bible uvádí pojmenování města ve více než sedmdesáti variantách. Z pohledu starověkých Řeků a Římanů šlo o město Jerúsál či Hierosolyma.

Po římském drancování ve 2. století n. l. císař Hadrián sloučil vlastní rodové jméno s odkazem na římského boha Jupitera Kapitolského a přebudované město nazval Aelia Capitolina. Byzantinci to zkrátili na Aelia, zatímco středověcí křesťané obnovili starší název a ten se nakonec začal přepisovat „Jeruzalém“. První muslimové používali názvy Ilja a Bejt al-Makdis čili „Svatý dům“ a později al-Kuds, „Svaté místo“; Arabové takto označují město dodnes.

I v tomto bodě se držím západního úzu a používám označení Jeruzalém.

